

Geologisk set - Bornholm - Lokalitet

189d Gamle og Nye Frederiks Sandstensbrud

Sandsten fra Nedre Kambrium

Fig. 189d.1. Nye Frederiks Stenbrud med Nexo Sandstea. Sandstenen danner tykke lag, der er velegnede som bygningsten. Foto: Peter Moers (1994).

stærkt hærdnet. De relativt tykke lag er mange steder krydslejrede, og der findes lagflader med torringssprækker og belastningsstrukturer. I den øverste del af profilet er den rødlige sandsten skæret af en mindre kanal, som er opfyldt med en hvid, glaukonitholdig sandsten. Det røde sand er sandsynligvis aflejret i et fletted flodsystem, der strommede til fra nord. Mineralet glaukonit dannes imidlertid kun i saltvand, og det glaukonitholdige sand i kanaludfyldningen tyder derfor på, at kystlinien har ligget nær ved, og at en marin influeret kanal, eventuelt en tidevandskanal, på et sent tidspunkt i aflejningsperioden har skåret sig ned i flod-sletten.

I det Nye Frederiks Stenbrud findes en lys rødlig, fin- til mellemkornet sandsten, og der ses i sandstenen en vekslen mellem strukturlose og krydslejrede lag med tykkelser op til 0,5 meter. Sandet antages at være aflejret i flettede floder, hvorefter det er blevet sammenkittet til en sandsten med en grundmasse af jernholdige mineraler.

Lagene hælder ca. 4° mod sydost på grund af jordskorpebevægelser, som har fundet sted, efter at sandstenen er blevet aflejret.

Værdi

I det Gamle Frederiks Sandstensbrud ses, som et af de eneste steder, de marine indslag i den øvre del af Nexo Sandstenen. Profilet er derfor bevaringsværdigt, bl.a. med henblik på videnskabelige studier.

Lokalitetstype

De to Frederiks Sandstensbrud i Nexo Sandsten ligger nord for Nexo nær vejen mod Svaneke. Det Gamle Frederiks Stenbrud, som er Bornholms ældste stenbrud fra 1754, findes på den østlige side af vejen ud mod kysten. Bruddet har ikke været i gang i mange år, men et profil i sandstenen kan stadig ses ind mod vejen. Den øvrige del er vandfyldt. Det nye brud findes vest for vejen. Det er også delvis vandfyldt, men her hentes stadig brudte sten. Et oversigtsfoto over sandstensbruddene findes side 4.

Geologi

I det Gamle Frederiks Stenbrud er Nexo Sandstenen lys rødlig med et stort feldspatindhold og ofte

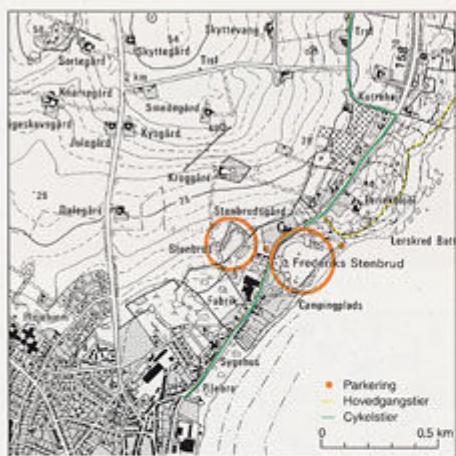

Fig. 189d.2. Gamle og Ny Frederiks Sandstensbrud.
1:25.000. Udmitt af 1812 III NØ (1986).

Lokaliteten har desuden stor brydningshistorisk interesse, idet bruddet blev anlagt i 1754 under kong Frederik V, som det første, større stenbrud på Bornholm. Nexo Sandstenen har siden været udnyttet i stor stil til bl.a. indfatning af døre og vinduer, som trappesten og som sokler. Kunstinstituttmuseet i Bredgade i København (det tidligere Frederiks Hospital) var den første bygning, hvor Nexo Sandstenen blev anvendt ligesom sandstenen er brugt i Frihedsstøtten. Andre Københavnske bygninger med Nexo Sandsten er Domhuset, Domkirken, Københavns Universitet og Nationalmuseet (det nye gulv). På Bornholm ses Nexo Sandsten som gulvfliser i dele af det nye Kunstmuseum.

Plejeforslag

Det gamle brud ved kysten er ryddet og plejet gennem de sidste par år i forbindelse med istandsættelse af områdets bygninger. Det er planen, at der skal foretages jævnlig pleje af området, men plejemyndigheden vil afhænge af de fremtidige ejerforhold, og af om der bliver gennemført en fredning af kystbruddet. Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet forslag til fredning.

I det nye brud er der stadig tilladelse til indvinding. I forbindelse med efterbehandlingen af stenbruddet bør det vurderes, hvorledes profilerne i Nexo Sandstenen kan plejes og beskyttes.

Fig. 189d.3. I 1754 åbnedes som nævnt det første stenbrud i sandsten ved Nexø. Få årtier senere blev sandstenen bl.a. anvendt ved opførelsen af ildebrandhusene efter Københavns brand i 1795. I denne husrekke på Højbro Plads er Nexø Sandsten benyttet som murfriser og som indfattning omkring vinduer og døre. Foto: Steen Andersen (1995).

Litteratur

- Hansen, K. (1936): Die Gesteine des Unterkambriums von Bornholm. - Danm. Geol. Unders., II rk., 62. 194 sider.
 Hansen, K. (1938): Lidt om Nexo-Sandstenen og de grønne Skifre paa Bornholm. - Naturens Verden, 22 årg., 1. 36-47.

Feltbeskrivelse

- Gamle Frederiks Sandstensbrud: Jens Bruun-Petersen, 1971.

Administrative forhold

Nova Kommune

Nexo Kommune

En fredningssag verserer for sandstensbrud-dene med omgivelser (1995)